

akihez Kopjáss-Bethlen, az újdonsült főügyész, kényszerűségből udvarolni jár. S nem oligarchák-e a Kardicsok és a Boronkayak (talán még mohóbbak, sűrűbbvérűek, mint őseik), akiket ez a szegény, jószándékú főügyész meg akar törni, meg akar fékezni? Ehhez a harchoz azonban nem elég a jószándék. Aki itt győzni akar, annak a Bethlen Gáborok erejével és bátorságával kell bírnia s Kopjáss Pistában ez nincs meg. A nagy fejedelemnek is vannak homályos üzletei: ilyen a Báthory-ládák ügye; csakhogy Bethlen azok közé a zsenik közé tartozik, akik, ha kell, karddal vágják ketté a gordiusi csomót. Igaz, hogy a cél még nem szentesíti az eszközöket, de a legtisztább célnak is lehetnek ferde útjai. Az erdélyi fejedelem tudja ezt és nem tétovázik, mikor rá kell lépnie ezekre az egyenetlen utakra. Nála a személyes érdekek mindig egyeznek az államrezónnal. Kopjáss Pista ehhez a megoldáshoz nem elég Übermensch. Míg a bordjászó visszaéléseket irtaná, maga is hasonló panamába bonyolódik és kitöri a nyakát.

Ezzel a külső tragédiával párhuzamosan gördül Kopjáss főügyész belső drámája. Felesége, a Károlyi Zsuzsannának örökfanyar arcával űzi a végzetes Báthory-kastélyba, a másik asszonyhoz, Annához, akit itt, ebben a regényben, Szentkálnay Magdalénának hívnak. S mintha csak Móricz hiánytalan antithézisét akarná megmutatni a Bethlen-kompozíciónak: Kopjáss ebben a viadalban is alulmarad. Nincs hova fordulnia többé, pusztulnia kell... (Érdemesnek véljük megemlíteni, hogy azokban a jelenetekben, amikor Kopjáss a két asszony között vergődik, szinte kísértetiesen egyazon szavak törnek fel az íróból, mint történelmi regényében.)

S talán más szempontból sem egészen véletlen, hogy a Rokonok olvasása közben Móricz történelmi figurái idéződnek fel bennünk. Ha igaz az,

hogy a történelem az emberi szenvedések monstre-regénye, vajjon követelheti-e magának kor kiáltóbb joggal ezt a meghatározást, mint éppen a miénk. S a Rokonok felveti a kérdést, történelem-e hát ez a könyv vagy csak torzító tükör, pamflet: mert az írói művészet életet és levegőt bűvöl belé; ám ez a levegő annyira nyomasztó és ez az élet sokszor olyan elviselhetetlen, hogy nem egyszer kell elmenekülnünk a jótékony kétkedésbe: Úristen, lehetséges volna, hogy ennyire nyomorultak, ennyire gonoszak legyünk?

(Kaposvár.)

Szakáts László.

Zsindely Ferenc: Isten szabad ege alatt. (Franklin társulat kiadása.)

Turgenyev híres könyvét: «A vadász emlékiratai»-t juttatja eszünkbe Zsindely Ferenc gyönyörű kötete. De amíg Turgenyev a «negyvenes évek» Oroszországaról ír, ahol politikáról nem volt szabad szólni, mégis mindenki, bármit tett is, csak arra gondolt, míg az ő rajzainak, bármily ártatlanoknak látszanak is a mai olvasó szemében, akár az orosz föld költészetét sugározták is ki, akár alázatosságba tört, nyomorult parasztokról, fásultszívű kisbirtokosokról, félkézkmár gazdatisztekről, minden hájjal megkent csinovníkokról szólnak is, mindig volt valamely humanisztikus célja, addig Zsindely Ferenc könyvének minden sorából csak a költő beszél és ragyog ki, az istenáldotta, elragadtatott költő, aki rajongva imádja a természetet minden megnyilvánulásában; aki boldog, hogy erdőt, rétet, patakot, fát, virágokat, felhőket, csillagokat, állatokat lát, imádatában oly közel hajol hozzájuk, amely közel csak lehet, a lelkébe emeli és onnan nyújtja át szeretetével körülmelentve őket.

De bár a szeretet csodákra is képes, csodának sok, élvezetnek kevés volna, ha csupán ezt kapnók ebben a tizenyolc éves kötetben. Ám ezt alkal-

masint a szerző is tudja. Ép azért pompás, széles medrű elbeszélésekbe foglalja mondanivalóit és ezekben minden formai kényszer nélkül tesz részesévé élményeinek. Lát, mert, mint valamely szervi működés, látnia adott, és látta, mert ki kell fejeznie magát, mert ki kell vinnie másokat is az «örömök sűrűjébe», a mesék menedékebe, az erdőbe, a margarétás rétre, a szálas szélére, vagy havas partokra, zajló vizek mellé, barkásodó, tavaszi csendbe, ahol szívek és rügyek a pattanásig feszülnek... Ezernyi finom és mély megfigyelését közölnie kell másokkal, mert magában el se tudná viselni mind.

Ezek a megfigyelések nemcsak a természet változásait, határtalanul gazdag színeinek megfogható képeit adják, de azzal, hogy ide hozza őket a szobánkba, a szemünk elé, megtanít látni olyan jelenségeket is, amelyeket csak a hosszú tapasztalás vesz észre, csak gyakorlott szem appercipiál. Így írja le a vadak életét, az őzek, szarvasok, nyulak, rókák, vadrécék, ludak, vaddisznók, vadmacskák titokzatos útjait, amint a nagy Parancs szava irányítja minden tevés-vevésüket. Tiszta és bölcs természetszemlélettel világít az üldözötték lelki világába, ahol mindent a kétarcú hatalom intéz és annak szava szerint, aki eszik él, akit esznek: hal. Csodálatos eleven-séggel, a költő életrekelő erejével állítja elének erdők, rétek, nádasok népét ezekben az elbeszélésekben, amelyekből hamarjában nem is tudnók kiválogatni a legkülönbet, de annyi bizonyos, hogy a «Margarétás réten» és a «Jó asszony» valóságos kis remekeik.

Zsindely Ferenc olyan könyvvel ajándékozott meg bennünket, amelyre még ezekben a fellejjarásos időkben is kinyílik a szívünk és bármikor nyúlunk is majd utána a polcra, gyönyörködtetőnek, vigasztalónak és főleg frissnek fogjuk találni.

Majthényi György.

Gyökössy Endre: Asszonyok pár-baja. (Singer és Wolfner, 1932.) Irodalmi művek értékét gyakori szokás a közbeszédben az elolvasás helyével és idejével kifejezni. Sokszor hallani téli és nyári olvasmányokról, vonatra és villamosra való könyvekről, elalvás előtti olvasásra alkalmas regényekről stb. Ezek a kategóriák, minden nyereségük ellenére is, egy valóságos értékrend megsejtéséből teremtek. Különösen a negatív ítékezés számára szállítanak kifejező metaforákat. Az «Unterhaltungsliteratur» súlyfokozatait valóban híven tükrözik az elalvás előtti állapot távolsági pontjai, vagy a közlekedési eszközök kilométer-skálái.

Ha Gyökössy Endre *Asszonyok pár-baja* című könyvéről ezzel a jelbeszéddel akarnék kritikát mondani, zavarba jönnék. Nehéz lenne megtalálnom a műnek megfelelő olvasási alkalmat. Ahhoz, hogy vonatolvasmánynak nevezsem, érdektelen. Ahhoz, hogy villamosolvasmány legyen lassú. Ahhoz, hogy elalvás előtt olvassák: nem olvastatja magát eléggé. Ahhoz, hogy nyári olvasmánynak nevezzük, sötét. Ahhoz pedig, hogy téli olvasmánynak minősítsük, szintelenül világos. Gyermeknek nem ajánlható, mert a szerelmi életet felnőtt erotikával nézi. Felnőtteknek sem ajánlható, mert világszemlélete gyermekien egyszerű. Mindent összevéve: igénytelen munka. Senkinek sem ajánlható. Ezt mondja a jelbeszéd-esztétika. S ezzel a regény esztétikai lehetőségei ki is merültek.

De maradt egy másik szempont, amely mindenkor előtérbe lép, valahányszor a szerző nem vállalhat felelősséget művéért. S ez a kiadás szempontja. Véggképpen kétségbe kellene esnünk, ha ennél sokkal jobb munkák nem akadnának kiadásra. Súlyosan vétkeznek a könyvkiadók, nemcsak a magyar literatura, hanem önmaguk ellen is, amikor a kereslet és más efféle jelszavak mentségével elhallgattatják